

Nader ecologisch onderzoek

Zuidersluispad te Bergen op Zoom

Rapportnummer: 20190699/rap01
Status rapport: versie 1
Datum rapport: 23 oktober 2019

Auteur: D. (David) Hess
Projectleider: P.I. (Pim) Godschalk
Kwaliteitscontrole: P.I. (Pim) Godschalk

Opdrachtgever: Rho adviseurs voor leefruimte
T.a.v. mevrouw A. van Hagen-van Rooijen
Delftseplein 27b
3013 AA Rotterdam

Dit rapport is digitaal gegenereerd en derhalve niet voorzien van een handtekening. De inhoud van de rapportage is aantoonbaar gecontroleerd en vrijgegeven.

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING	1
1.1 Aanleiding	1
1.2 Doel	1
1.3 Leeswijzer	1
2 HUIDIGE EN TOEKOMSTIGE SITUATIE	2
2.1 Beschrijving huidige situatie	2
2.2 Werkzaamheden en toekomstige situatie	3
3 METHODE.....	4
3.1 Veldbezoeken	4
3.2 Verantwoording onderzoeksinspanning.....	4
4 RESULTATEN EN EFFECTANALYSE	8
4.1 Marteronderzoek.....	8
4.2 Muizenonderzoek.....	9
5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	10

Bijlage 1: quickscanrapportage (Adviesbureau Mertens B.V. 2019, Mertens F. Quick scan beschermde planten- en diersoorten Zuidersluispad te Bergen op Zoom (kenmerk: 2018.3307))

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom is het voornemen om een bedrijf te realiseren. Het plangebied bevat momenteel een natuurlijk gebied met o.a. struweel en een rietkraag en (jonge) opschot van bomen. De locatie wordt bouwrijp gemaakt en vervolgens wordt een bedrijf gerealiseerd. De totale oppervlakte van het perceel wordt opnieuw ingericht.

Op de locatie is reeds een quickscan uitgevoerd waarin de aanwezigheid van kleine marterachtigen (bunzing, hermelijn en wezel) de noordse woelmuis en de waterspitsmuis niet kon worden uitgesloten. Daarmee heeft de ingreep mogelijk negatieve effecten op (leefgebied van) deze Wnb-beschermde soorten (zie bijlage 1). Daarom is nader onderzoek uitgevoerd naar deze soort(groep)en om de aanwezigheid vast te stellen of uit te sluiten. Op basis van de resultaten van dit nader onderzoek kunnen definitieve conclusies worden getrokken over de mogelijke effecten van het planvoornemen op beschermde diersoorten.

1.2 Doel

De doelstelling van het onderzoek is geformuleerd in onderstaande onderzoeksvragen:

- Komen kleine marterachtigen (bunzing, hermelijn en wezel), noordse woelmuis en waterspitsmuis voor in het plangebied en welke functie heeft het voor de genoemde soorten?
- Wat is de omvang en duurzame staat van instandhouding van de populatie(s) die bij de ingreep betrokken zijn?
- Wat zijn de effecten van de voorgenomen werkzaamheden op beschermde soorten, die (mogelijk) gebruik maken van het plangebied?
- Welke maatregelen dienen te worden uitgevoerd om negatieve effecten op beschermde soorten te voorkomen of te beperken?
- Is het noodzakelijk om voor de voorgenomen werkzaamheden een ontheffing op de Wet natuurbescherming aan te vragen?

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is een beschrijving van het plangebied weergegeven en de uit te voeren werkzaamheden zijn hier benoemd. In hoofdstuk 3 wordt de methode van het nader onderzoek omschreven, waarna in hoofdstuk 4 de resultaten worden weergegeven en eventuele effecten op beschermde soorten worden benoemd. In het afsluitende hoofdstuk 5 worden nog enkele maatregelen in het kader van de zorgplicht benoemd.

2 HUIDIGE EN TOEKOMSTIGE SITUATIE

2.1 Beschrijving huidige situatie

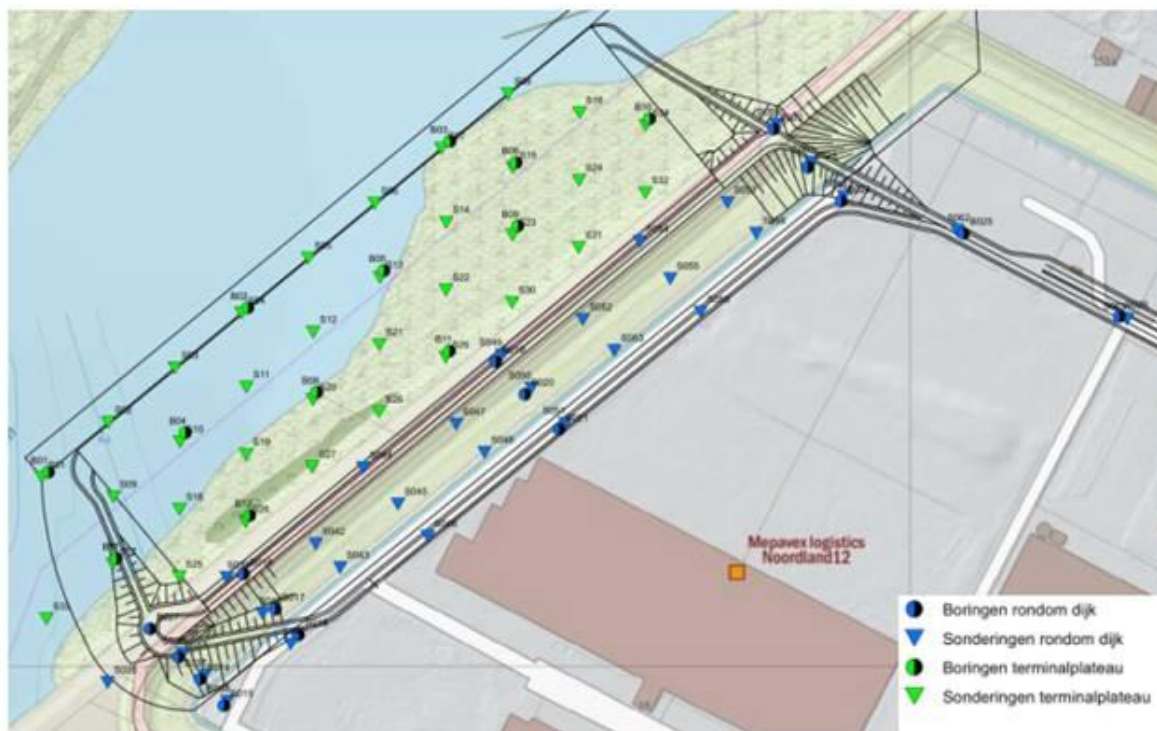
Het plangebied is gelegen langs de Zuiderstrekdam aan de westzijde van Bergen op Zoom (zie figuur 2-1). De Zuiderstrekdam betreft een grinddijk is gelegen binnen het plangebied. Ten oosten grenst het plangebied met industriegebied. Aan de andere zijde wordt het begrensd door het Bergse Diep. Aan de overzijde van het Bergse Diep is de Noorderstrekdam gelegen met daarachter de Prinsesseplaat. Aan de noordzijde van het plangebied ligt een sluis. Het plangebied is bijna volledig onverhard. Het verharde gedeelte betreft de grinddijk welke aan de bovenzijde begroeid is met kortgemaaid gras. Direct langs de Zuiderstrekdam bevindt zich een bosschage welke aan de noordoostzijde voornamelijk bestaat uit lage struiken (zoals rode kornoelje en braam) en lage bomen zoals wilg. Aan de zuidwestzijde van het plangebied is deze bosschage opgebouwd uit lage struiken met voornamelijk braam en bomen. Op sommige gedeelten is tussen de bosschage en de dijk een stukje kruidenrijk grasland gelegen. De andere zijde van de bosschage (langs het Bergse Diep) is voornamelijk begroeid met kruidenrijk grasland en riet. Voor een meer uitgebreide omschrijving van het plangebied wordt verwezen naar de quickscanrapportage (zie bijlage 1).

Figuur 2-1. Globale ligging plangebied (rood omlijnd). Bron ondergrond: Google Maps.

2.2 Werkzaamheden en toekomstige situatie

Binnen de begrenzing van het plangebied wordt een nieuwe terminal aangelegd aan het aangrenzende bedrijventerrein (zie figuur 2-2). Bij realisatie van deze terminal dient een groot gedeelte groenzone te worden geruimd en wordt een gedeelte water gedempt. Daarvoor verdwijnt een groot gedeelte van de aanwezige bosschage, kruidrijk grasland en rietland.

Figuur 2-2. Inrichtingsplan voorgenomen ontwikkeling. De zwarte belijning weergeeft het kader van de toekomstige terminal.

3 METHODE

3.1 Veldbezoeken

Het nader onderzoek is opgedeeld in twee onderdelen. Onderzoek naar kleine marterachtigen met cameravallen en onderzoek naar de waterspitsmuis en noordse woelmuis met inloopvallen. Voor het marteronderzoek met cameravallen zijn vier veldbezoeken uitgevoerd bestaande uit de plaatsing, twee controles en een eindronde. Voor het muizenonderzoek zijn totaal acht veldbezoeken uitgevoerd bestaande uit plaatsing en pre-baiten, op scherp zetten van de vallen en zes controles waarbij de laatste controle tevens de eindronde betreft. In tabel 3-1 is een overzicht weergegeven van alle uitvoeringsdata van het marteronderzoek en het muizenonderzoek.

Tabel 3-1. Overzicht uitgevoerde veldbezoeken en doelsoorten.

Marteronderzoek (met cameravallen)		
<i>Bezoek</i>	<i>Datum</i>	<i>Werkzaamheden</i>
1	13 augustus 2019	Plaatsing materialen, afzoeken gebied op sporen
2	27 augustus 2019	Controle 1, verwisselen batterijen en geheugenkaarten en zo nodig verplaatsen materialen, plangebied controleren op verse sporen
3	10 september 2019	Controle 2, verwisselen batterijen en geheugenkaarten en zo nodig verplaatsen materialen, plangebied controleren op verse sporen
4	24 september 2019	Eindronde, opruimen materialen, uitlezen geheugenkaarten, plangebied controleren op verse sporen
Muizenonderzoek (met inloopvallen)		
<i>Bezoek</i>	<i>Datum</i>	<i>Werkzaamheden</i>
1	6 september 2019	Plaatsen inloopvallen, pre-baiten
2	9 september 2019	Vallen op scherp zetten (20:00 uur)
3	10 september 2019 (ochtend)	Controle 1
4	10 september 2019 (avond)	Controle 2
5	11 september 2019 (ochtend)	Controle 3
6	11 september 2019 (avond)	Controle 4
7	12 september 2019 (ochtend)	Controle 5
8	12 september 2019 (avond)	Controle 6 en vallen opruimen

3.2 Verantwoording onderzoeksinspanning

Marteronderzoek

Voor het nader onderzoek naar kleine marterachtigen zijn de methoden Jiggler, marterbox (ook wel Mostela genoemd) en Struikrover toegepast. Zowel de Jiggler als de Struikrover betreffen meer geavanceerde toepassingen van de cameravallen. Het gebruik van nestkasten als onderzoeksmethode wordt niet toegepast aangezien na afloop van een onderzoek dan mogelijk een verblijfplaats wordt weggenomen. In plaats van nestkasten worden in dit onderzoek Struikrovers toegepast. In de onderstaande opsomming worden de toegepaste methoden toegelicht (zie figuur 3-1 voor de geplaatste onderzoeksmethoden).

- Jiggler

Dit betreft een cameraval die gericht is op een thee-ei (bevestigd aan een stang), die voorzien is van een lokstof (visolie en pindakaas). De methode wordt gebruikt om de bunzing en boommarter vast te leggen. De Jiggler wordt gedurende zes weken op een geschikte plaats binnen het plangebied gepositioneerd (in/langs mogelijke wissels nabij mogelijke verblijfplaatsen). Om de twee weken wordt de lokstof ververs, batterijen van de camera verwisseld en zo nodig de positie gewijzigd; dit aangezien marterachtigen echte zwervers zijn en zich over het algemeen niet strikt beperken tot één vaste looproute.

- Marterbox

De marterbox is een kist die voorzien is van een open sporenbuis en een cameraval en is een geschikte methode voor het vastleggen van wezel en hermelijn. De camera is gericht op het open gedeelte van de sporenbuis. Wezel en hermelijn vermijden open ruimtes. Bij een marterbox hoeven deze schuwe soorten hun dekking niet te verlaten, waardoor de trefkans groter is. Voor deze methode worden geen lokstoffen gebruikt. Net als de Jiggler wordt de kist voor zes weken gepositioneerd en om de twee weken batterijen verwisseld en zo nodig de positie gewijzigd. Bij de marterbox is het van belang dat veel (woel)muizen passeren, aangezien deze een aantrekkende werking hebben op marters.

- Struikrover

Deze methode bestaat uit een buis met cameraval en een blik sardientjes als lokstof. Deze methode is toepasbaar voor alle marterachtigen. De sardientjes en de buis wekt de nieuwsgierigheid van de dieren, zodat de cameraval in de buis foto's maakt van de kop van passerende dieren. Hierdoor zijn deze goed herkenbaar en zijn onderscheidende kenmerken zichtbaar.

Figuur 3-1. Geplaatste onderzoeksmethoden. Links de Jiggler; midden een marterbox; rechts een Struikrover

Het gecombineerd gebruiken van deze onderzoeksmethoden vergroot de trefkans van marterachtigen aanzienlijk. Op basis van expert judgement op het gebied van marteronderzoek is conform de tabel in bijlage 3 van de Handreiking (Zoogdierenvereniging 2017, Bouwens S., Handreiking Kleine Marters in relatie tot soortbescherming, 's-Hertogenbosch) de inzet van het materiaal bepaald. Deze tabel is geen harde eis maar geeft richtlijnen voor de inzet van het materiaal gerelateerd aan de oppervlakte van het terrein. Voor het plangebied is uitgegaan van een oppervlakte van drie hectare. Bij deze locatieomvang stelt de handreiking dat minimaal één cameraval, twee marterboxen en twee nestkasten vereist zijn. In plaats van twee nestkasten worden in dit onderzoek twee struikrovers toegepast. De materialen zijn bij de controles soms enkele meters verplaatst om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten. Tijdens elk veldbezoek (om de twee weken, zie tabel 3-1) is daarnaast gelet op eventuele sporen van marterachtigen, hiervoor is het gehele plangebied afgezocht.

De onderzoeksinspanning is gebaseerd op de richtlijnen die gegeven worden in de handreiking. Aangezien de onderzoeksmethoden naar deze soorten nog volop in ontwikkeling zijn is de onderzoeksinspanning in de handreiking verouderd. Daarom is deze aangepast en aangevuld met de laatste kennis en ontwikkelingen van soortgericht onderzoek naar kleine marterachtigen. In het onderzoek zijn de nieuwste en meest succesvolle methoden toegepast en de inzet is afgeleid uit ervaring met eerder marteronderzoek. Daarmee is deze inspanning voldoende om de aan- of afwezigheid van marterachtigen aan te tonen.

Figuur 3-2. Locaties van de ingezette onderzoeksmaterialen. Struikrover 5 en Mostela 2 zijn tijdens controle 2 verplaatst en bevatten daarom een oude en nieuwe locatie (bron ondergrond: pdok).

Muizenonderzoek

Onderzoek naar de noordse woelmuis en waterspitsmuis is uitgevoerd met behulp van loopvallen. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode dat de populatiedichtheden en daarmee ook de vangkansen van kleine zoogdieren het grootst zijn (augustus-november). Bij het vallenonderzoek is de IBN-plus methode aangehouden. Daarbij wordt per vangplek steeds twee nachten gevangen, waarbij vier controlerondes worden gemaakt (IBN-plus; zie Bergers 1997 voor een beschrijving van deze methode). Bij deze methode wordt aangenomen dat indien de vallen goed geplaatst zijn twee vangdagen voldoende zijn om de aan- dan wel afwezigheid van de noordse woelmuis vast te kunnen stellen. Voor de waterspitsmuis geldt dat deze in lagere dichtheden wordt aangetroffen en dat daarvoor drie vangdagen noodzakelijk zijn. Voorafgaand aan het vangen dienen de vallen minimaal 48 uur voor het vangen in het veld geplaatst te zijn waarbij het vangmechanisme geblokkeerd zal zijn (pre-bait). Op deze wijze kunnen de dieren wennen aan de vallen.

De vallen zijn gevuld met appel, havermout, wortel, meelwormen en hooi. Dit dient als lokvoer en om de omstandigheden (en overlevingskansen) voor gevangen muizen zoveel mogelijk te optimaliseren.

De vallen zijn uitgezet in twee raaien van tien keer twee vallen (in totaal dus 40 inloopvallen) in biotopen waarbij de trefkans op noordse woelmuis en/of waterspitsmuis het grootste is (zie figuur 3-3 voor een overzicht van de raaien en figuur 3-4 voor een impressie van de plaatsing van de vallen). De raaien zijn bij het begin en einde gemarkeerd met een afzetlint zodat de vallen eenvoudig terug te vinden zijn. Het aantal raaien is afhankelijk van de oppervlakte aan geschikt habitat voor de te onderzoeken soorten binnen het plangebied.

Figuur 3-3. Locaties uitgezette raaien inloopvallen

Figuur 3-4 Impressiefoto's raai met muizenvallen. Links is een impressie van een gemaakte raai; rechts zijn twee vallen bij het beginpunt van de raai (begin en eindpunt zijn gemarkeerd met afzetlint).

4 RESULTATEN EN EFFECTANALYSE

4.1 Marteronderzoek

Waarnemingen

Gedurende het marteronderzoek is de beschermde wezel waargenomen. De waarneming van de wezel is vastgelegd op de eerste locatie van Struikrover 5 (zie figuur 3-1 voor de positie van de Struikrover en figuur 4-1 voor de waarneming wezel). Andere martersoorten (hermelijn en bunzing) zijn niet waargenomen, waarmee de aanwezigheid van deze soorten is uit te sluiten. Deze twee soorten worden in het vervolg van deze rapportage niet meer behandeld en voor deze soorten is ook geen ontheffing benodigd. Als bijvangst zijn muizen vastgelegd, zoals de bosmuis, spitsmuizen (waaronder de dwergspitsmuis), woelmuizen en dwergmuis. Andere aangetroffen soorten zijn koolmees en haas.

Vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen

Gedurende het marteronderzoek is de wezel één keer waargenomen langs de bosschage aan de zuidwestzijde van het plangebied. Door de beperkte waarnemingen van de soort is het niet mogelijk om vast te stellen of één of meerdere wezels gebruik maken van het plangebied. Er kunnen verschillende oorzaken zijn dat de wezel maar één keer is aangetroffen. De soort leeft solitair en slaapt op verschillende rustplaatsen binnen het territorium. De grootte van het territorium varieert van 1 tot 25 hectare (mannetje) of 1 tot 7 hectare (vrouwje) (www.zoogdiervereniging.nl). Verder is de wezel een soort die zich erg lastig laat waarnemen. Vandaar dat de onderzoeksinspanning van voldoende omvang dient te zijn om conclusies te kunnen trekken (voldoende inzet materiaal, sporenonderzoek en voldoende looptijd van het onderzoek). Vanwege de aanwezige beschutting en de grote hoeveelheid (woel) muizen verspreid over het plangebied is het aannemelijk dat het plangebied een belangrijk onderdeel uitmaakt van het territorium van de aangetroffen wezel en dat de wezel verspreid over het plangebied meerdere verblijfplaatsen heeft.

Effecten werkzaamheden

De voorgenomen werkzaamheden waarbij een terminal wordt gerealiseerd leiden tot het vernielen van een essentieel leefgebied van de wezel.

Figuur 4-1. Waarneming wezel. Links is een impressie van de eerste positie van Struikrover 5 (bij de rode pijl); rechts is een screenshot uit de opname van de wezel. Uit de wangvlek (rood omcirkeld) is op te maken dat het hier om een wezel gaat en niet een hermelijn.

4.2 Muizenonderzoek

Waarnemingen

Tijdens het muizenonderzoek zijn zowel de beschermde noordse woelmuis als de waterspitsmuis niet aangetroffen. Wel zijn veel aardmuizen aangetroffen (31 stuks). De aardmuis is een gelijkende soort aan de woelmuis en heeft overlap met het leefgebied van de noordse woelmuis. Concurrerende woelmuissoorten zoals de aardmuis zorgen voor het verdringen van de noordse woelmuis, zodat deze is aangewezen op de natte biotopen en mogelijk zelfs verdrongen wordt uit bepaalde leefgebieden. Andere aangetroffen soorten zijn de bosmuis (16 stuks), bosspitsmuis (2 stuks), dwergmuis (42 stuks) en dwergspitsmuis (8 stuks). In figuur 4-2 is een impressie van aangetroffen soorten weergegeven. Ter aanvulling op de waarnemingen is tijdens het onderzoek regelmatig een waterral gehoord.

Effecten werkzaamheden

Op basis van de aanwezigheid van de aardmuis in het plangebied en vanwege de onderzoeksinspanning kan worden uitgesloten dat de noordse woelmuis en waterspitsmuis in het plangebied aanwezig zijn. Daarmee is vastgesteld dat de voorgenomen werkzaamheden niet van invloed zijn op beschermde muizensoorten.

Figuur 4-2. Impressie vangsten muizenonderzoek. Van links naar rechts en van boven naar beneden: aardmuis, bosspitsmuis, dwergmuis, bosmuis en dwergspitsmuis.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Marteronderzoek

Uit de resultaten van het marteronderzoek blijkt dat de kans zeer groot is dat het plangebied onderdeel uitmaakt van het territorium van de wezel. De soort is waargenomen en het plangebied biedt beschutting en voedsel. Daarmee leiden de werkzaamheden tot het verdwijnen van vaste voortplanting,- rust- en verblijfplaatsen van de soort. Daarbij vindt overtreding plaats van artikel 3.10 van de Wnb en dient een ontheffing voor de wezel te worden aangevraagd. Ook moet alternatief leefgebied beschikbaar worden gemaakt of bestaand leefgebied kwalitatief verbeterd worden.

Muizenonderzoek

Uit de resultaten van het muizenonderzoek veldbezoek blijkt dat de beschermde noordse woelmuis en waterspitsmuis beiden niet voorkomen binnen het plangebied. Effecten op deze soorten zijn hierbij uitgesloten en voor deze soorten hoeft geen ontheffing te worden aangevraagd.

ATKB kan u tevens van dienst zijn met:

BODEM

- Verkennend en nader bodemonderzoek
- Partijkeuringen grond, baggerspecie en niet vormgegeven bouwstof
- Opstellen saneringsplannen en bestekken conventionele, in-situ landbodemsaneringen
- Begeleiding en evaluatie van conventionele en in-situ landbodemsanering
- (3D)-grondradaronderzoek
- Arbitrage en juridisch advies bodemzaken
- Civieltechnisch onderzoek naar asfalt, zand en klei
- Coördinatie archeologisch onderzoek

ECOLOGIE

- Soortgericht onderzoek (o.a. vlermuizen, amfibieën, kleine marterachtigen)
- Toetsingen aan natuurwetgeving
- Ecologisch werkprotocol en begeleiding
- Vegetatiekarteringen
- Hydrobiologisch onderzoek
- Waterplantenonderzoek en Ecoscans
- Visstandbemonstering
- Vismigratieonderzoek (vistelemetrie, pit-tag)
- Actief Biologisch Beheer
- Visserijmanagement
- Visbeheerplannen
- Schouw en kwaliteitsbeoordeling nieuwe natuur
- SNL-monitoring en gebiedsanalyses

WATER&RUIMTE

- Monitoring grondwater/oppervlaktewater (meetstrategie, inrichting/beheer meetnet, kwaliteit & kwantiteit)
- Waterbodemonderzoek (NEN 5717, NEN 5720)
- Kwantitatief waterbodemonderzoek
- Voorbereiding en begeleiding van baggerwerken, inclusief waterbodemsaneringen
- Baggerplan en werkplan
- Bemalingsadvies
- Ondersteuning en advies bij (stedelijk) waterbeheer
- Ondersteuning en advies bij wettelijke procedures, inclusief vergunningen en meldingen

Integrale dienstverlening

- Asbestinventarisatie gebouwen en objecten
- Risicobeoordeling asbest in gebouwen NEN2991
- Opstellen en onderhouden asbestbeheersplan
- Begeleiding, directievoering, saneringsonderzoek bij asbestverwijdering
- Bewijsmateriaal duurzaamheids certificering onder BREEAM-NL (diverse milieukundige credits onder Nieuwbouw en renovatie, In Use, Gebiedsontwikkeling en Sloop)
- Beleidsondersteuning
- Beleidsstudies, beheerplannen en adviezen
- Second opinions
- Monitoring en nazorg
- Directievoering & toezicht
- Uitvoeringsbegeleiding
- Coördinatie
- Detachering

BIJLAGE 1

Adviesbureau

Mertens B.V.

**QUICK SCAN BESCHERMDE PLANTEN- EN DIERSOORTEN
ZUIDERSLUISPAD TE BERGEN OP ZOOM**

Advies op het gebied van natuur, ruimtelijke ordening en natuurwetgeving.

Concept rapport

QUICK SCAN BESCHERMDE PLANTEN- EN DIERSOORTEN ZUIDERSLUISPAD TE BERGEN OP ZOOM

rapportnummer 2018.3307

maart 2019

In opdracht van:
Rho adviseurs voor leefruimte
Postbus 150
3000 AD ROTTERDAM

Adviesbureau Mertens B.V.
Bureau voor natuur, ruimtelijke
ordening en natuurwetgeving

 Utrechtseweg 120, 6871 DV Renkum
 06-29458456

 info@adviesbureau-mertens.nl
 www.adviesbureau-mertens.nl

© Adviesbureau Mertens BV, Wageningen, 2019

Deze rapportage mag zonder schriftelijke toestemming vrij worden vermenigvuldigd. De verzamelde data zijn alleen te gebruiken voor het hier geschetste onderzoek en mogen niet voor andere doeleinden worden gebruikt.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	2
1.1 INLEIDING	2
1.2 HET PLANGEBIED EN DE PLANNEN.....	2
1.3 DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK	4
1.4 OPBOUW RAPPORT	4
2. BESCHERMDE PLANTEN- EN DIERSOORTEN.....	5
2.1 WET NATUURBESCHERMING	5
2.2 RODE LIJST.....	5
3. METHODE.....	7
4. RESULTAAT INVENTARISATIE EN BEOORDELING	8
4.1 FLORA.....	8
4.2 VLEERMUIZEN.....	8
4.3 OVERIGE ZOOGDIEREN.....	8
4.4 BROEDVOGELS	9
4.5 AMFIBIEËN.....	10
4.6 VISSSEN.....	10
4.7 REPTIELEN	10
4.8 OVERIGE	10
5. SAMENVATTENDE CONCLUSIE	11
GERAADPLEEGDE LITERATUUR.....	12
BIJLAGEN	13
1. PLANGEBIED.....	14
2. BEGRIPPEN	15

1. INLEIDING

1.1 Inleiding

Er is het voornemen voor de realisatie van een bedrijf aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom. De aanwezigheid van beschermde planten- en diersoorten vormt een te onderzoeken aspect omdat met de plannen effecten kunnen ontstaan op soorten die beschermd zijn via de Wet natuurbescherming. Op grond hiervan is aan Adviesbureau Mertens B.V. uit Wageningen gevraagd om een verkennend veldonderzoek uit te voeren naar de aanwezigheid van wettelijk beschermde soorten en indien aanwezig, aan te geven hoe hiermee dient te worden omgegaan. In dit rapport worden de resultaten van deze verkenning gepresenteerd.

Figuur 1. Globale ligging van het plangebied aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom (rood).

1.2 Het plangebied en de plannen

Aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom is tussen het Zuidersluispad en het Bergsche Diep een natuurlijk gebied aanwezig waar het voornemen is om een bedrijf in te realiseren. In figuur 2 wordt een beeld gegeven van het plangebied op donderdag 21 februari 2019 en in figuur 3 wordt een impressie gegeven van de plannen.

Figuur 2. Foto-impressie van het plangebied aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom.

Figuur 3. Impressie van het plangebied aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom.

1.3 Doelstelling van het onderzoek

De doelstelling van het onderzoek is tweeledig. Enerzijds wordt inzichtelijk gemaakt welke wettelijk beschermde natuurwaarden in het kader van de soortbescherming van planten- en diersoorten te verwachten zijn. Anderzijds worden de consequenties van deze aanwezigheid voor de planontwikkeling weergegeven. Gelet op de opdracht genoemd in de inleiding en de doelstelling, is het van belang dat de volgende vragen worden beantwoord:

1. Welke wettelijk beschermde planten- en diersoorten komen mogelijk voor ter plaatse van en in de directe omgeving van het plangebied?
2. Welke verwachte wettelijk beschermde planten- en diersoorten ondervinden nadelen van de plansituatie?

1.4 Opbouw rapport

Na een korte uitleg over de soortbescherming van de Wet natuurbescherming (hoofdstuk 2) komen achtereenvolgens aan de orde:

- De onderzoeksmethode (hoofdstuk 3).
- Een beschrijving van de aanwezigheid van beschermde soorten (hoofdstuk 4).
- Een beoordeling van de effecten op beschermde soorten (hoofdstuk 5).

In bijlage 2 wordt een overzicht gegeven van de gebruikte definities en afkortingen.

2. BESCHERMDE PLANTEN- EN DIERSOORTEN

2.1 Wet natuurbescherming

Per 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht geworden. Deze wet implementeert de Vogel- en Habitatrichtlijn en andere verdragen in het nationaal natuurbeschermingsrecht. Het bevoegd gezag is Gedeputeerde Staten van de Provincie(s) waar een project wordt gerealiseerd. Gedeputeerde Staten kunnen deze bevoegdheid ook overdragen conform lid 7 van deze wet. Doorgaans zijn dit Omgevingsdiensten. De soortbescherming richt zich dan ook primair op de bescherming van plant- en diersoorten die genoemd zijn in deze richtlijnen.

Daarnaast is een deel van de soorten van de Rode Lijst (zie paragraaf 2.2) beschermd via de Wet natuurbescherming.

Voor alle in Nederland in het wild voorkomende planten- en diersoorten is de algemene zorgplicht van toepassing; handelen of nalaten die gevolgen kunnen hebben dienen achterwege gelaten te worden of er dienen maatregelen getroffen te worden om effecten te voorkomen, of zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Indien een plan resulteert in negatieve beïnvloeding van een soort of soorten kan ontheffing worden verleend conform artikel 3.3 van de Wet natuurbescherming voor soorten van artikel 3.1 en 3.2 (Vogelrichtlijnsoorten). Ontheffing kan worden verleend conform artikel 3.8 van de Wet natuurbescherming voor soorten van artikel 3.4 en 3.6 (Habitatrichtlijnsoorten). De criteria voor ontheffingsverlening voor deze soorten zijn identiek aan die Vogel- en Habitatrichtlijn omdat deze richtlijnen zijn geïmplementeerd in het nationaal recht. Het nationaal recht staat het niet toe om hiervan af te wijken. De criteria zijn:

- in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
- in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij en wateren;
- ter bescherming van flora en fauna.

Om in aanmerking te komen voor een ontheffing dienen mitigerende en eventueel compenserende maatregelen genomen te worden die tot gevolg hebben dat soorten niet nadelig worden beïnvloed in het voorkomen en gedurende de uitvoering van een project.

Provincies kunnen voor de nationaal beschermde soorten een algemene vrijstelling verlenen. In de Provincie Zuid-Holland wordt voor een aantal soorten generieke vrijstelling verleend in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden. Het betreft o.a. aardmuis, bastaardkikker, bosmuis, bruine kikker, dwergmuis, dwergspitsmuis, egel, gewone bosspitsmuis, gewone pad, haas, huisspitsmuis, kleine watersalamander, konijn, meerkikker, ree, rosse woelmuis, veldmuis, vos en woelrat.

2.2 Rode lijst

De Rode lijst met bedreigde soorten is eind 2004 gepubliceerd in de Staatscourant en voor een deel in 2009 en 2017 herzien. Aan de op deze lijst genoemde soorten komt bescherming toe voor zover zij vallen onder het beschermingsregime van de Wet natuurbescherming.

Tussen de Wet natuurbescherming en de Rode lijsten bestaat geen formele relatie. Alleen op basis van "gunstige staat van instandhouding" kunnen bij beschermde Rode lijstsoorten "zwaardere" randvoorwaarden gelden ten aanzien van mitigerende en compenserende maatregelen dan voor algemene soorten. Zo zal het bij zeer algemeen voorkomende soorten die gering afnemen in aantal (Rode lijstsoort met het criterium gevoelig) relatief eenvoudig zijn om aan te tonen dat de "gunstige staat van

instandhouding" niet in het geding komt. Voor soorten met een beperkt verspreidingsbeeld en die afnemen in aantal (soorten van de Rode lijst met het criterium bedreigd of ernstig bedreigd) is een uitgebreide effectenstudie wenselijk. Voor deze soorten geldt namelijk de zorgplicht. Deze zorgplicht houdt in dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild levende dieren, inclusief hun leefomgeving en voor alle planten en hun groeiplaats. Dit artikel is derhalve ook gericht op het voorkomen van doden en verwonden van algemene soorten. Op deze manier wordt nader invulling gegeven aan de bescherming van soorten die in aantal en/of verspreiding afnemen.

3. METHODE

Op donderdag 21 februari 2019 is een bezoek gebracht aan het plangebied en de directe omgeving. Gedurende dit bezoek is dit gebied en de directe omgeving beoordeeld op het mogelijk voorkomen van beschermde planten- en diersoorten. Dit vond plaats aan de hand van aanwezige ecotopen en sporen. Er is daarnaast gebruik gemaakt van bestaande verspreidingsgegevens (onder andere via o.a. Waarneming.nl en telmee.nl) om het (potentieel) voorkomen van beschermde soorten te bepalen. Overige waarnemingen zijn tevens geraadpleegd zoals weergegeven op kilometerniveau in verspreidingsatlassen.

4. RESULTAAT INVENTARISATIE EN BEOORDELING

4.1 Flora

Het plangebied betreft een riet- en struweelvegetatie met aan de hogere randen een opslag van braam. Vanaf het Zuidersluispad loopt het plangebied af richting het Bergsche Diep. In dit gebied wordt geen beheer uitgevoerd en is al decennia lang een natuurlijk gebied. Gedurende het verkennend veldonderzoek op donderdag 21 februari 2019 zijn geen beschermde plantensoorten of resten van beschermde plantensoorten vastgesteld. De kan op beschermde plantensoorten of resten van beschermde plantensoorten is echte ook niet groot in februari. Door de natuurlijkheid is er een kans op vermeldenswaardige en bedreigde plantensoorten. Beschermde plantensoorten komen in zeer specifieke ecotopen voor zoals vennen. Deze komen niet voor in het plangebied. Op grond hiervan wordt de aanwezigheid van beschermde plantensoorten uitgesloten. Op basis van de zorgplicht van de Wet natuurbescherming is het echter noodzakelijk om inzicht te hebben in de aanwezigheid van vermeldenswaardige en bedreigde plantensoorten.

4.2 Vleermuizen

Getoetst is op de verschillende functies die het plangebied kan hebben voor vleermuizen. Dit betreft plaatsen waar vleermuizen kunnen verblijven (verblijfplaatsen zoals kolonie-, paar- en winterverblijfplaatsen), vaste routen tussen verblijfplaatsen in de zomer en winter; respectievelijk vlieg- en migratierouten en plaatsen en gebieden waar vleermuizen foerageren.

De aanwezigheid van verblijfplaatsen zoals kolonie-, paar- en overwinteringsplaatsen van vleermuizen kan worden uitgesloten. In het plangebied aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom zijn geheel geen geschikte openingen aangetroffen; het ontbreekt aan gebouwen en bomen in en direct rond het plangebied. Negatieve effecten op verblijfplaatsen van vleermuizen worden derhalve uitgesloten.

Het struweel langs het Zuidersluispad en de oever van het Bergsche Diep zijn een onderdeel in een lijnvormig landschapselement waarop vleermuizen zich kunnen oriënteren. Met de realisatie van de plannen komt er bebouwing waardoor vleermuizen zich kunnen blijven oriënteren. Negatieve effecten op vliegroutes en migratieroutes worden derhalve uitgesloten.

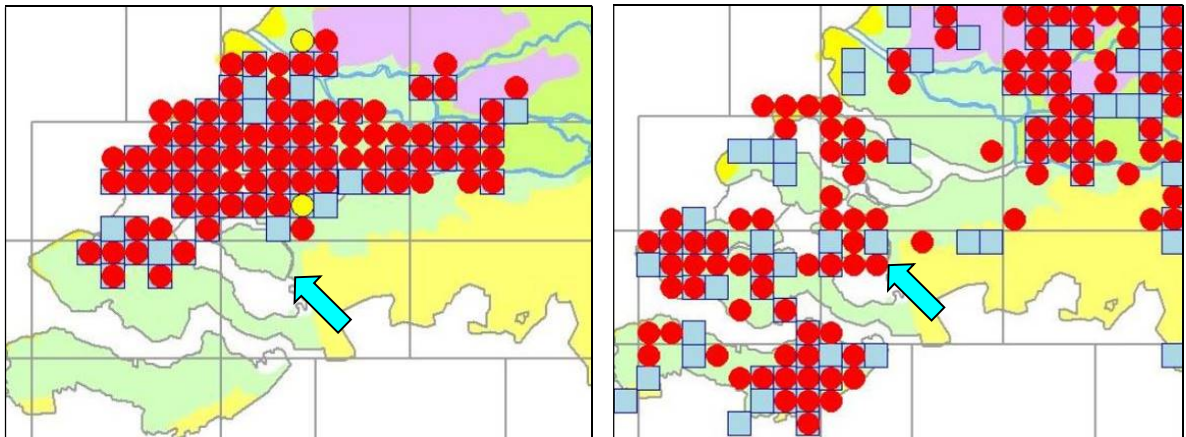
Met de realisatie van de plannen zal het gebied niet wezenlijk van vorm veranderen, gelet op de foerageermogelijkheden van vleermuizen. Mogelijk foerageert er sporadisch gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, water- en meervleermuis als gevolg van de aanwezige ecotopen. Het plangebied is nu niet van waarde als essentieel foerageergebied door de openheid van het gebied (vleermuizen moeten zich kunnen oriënteren). In de omgeving zijn ook voldoende alternatieve foerageermogelijkheden aanwezig. Effecten op de foerageermogelijkheden van vleermuizen worden derhalve uitgesloten.

4.3 Overige zoogdieren

Kleine zeldzame zoogdieren

Het plangebied betreft een riet- en struweelvegetatie grenzend aan het Bergsche Diep. In potentie vormt deze vegetatie leefgebied voor de noordse woelmuis en de waterspitsmuis. Op basis van regionale verspreiding komt de noordse woelmuis echter net niet voor. De waterspitsmuis kan echter niet worden uitgesloten op basis van regionale verspreiding. Op grond hiervan dient gericht onderzoek te worden

uitgevoerd naar de waterspitsmuis. Dit onderzoek wordt doorgaans uitgevoerd vallen. Het is dan direct mogelijk om ook noordse woelmuis direct uit te sluiten.

Figuur 3. Verspreiding van de noordse woelmuis en waterspitsmuis rond het plangebied aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom op basis van NDFF (2019).

Kleine algemene zoogdieren

Min het plangebied komen in ieder geval de soorten bosmuis, veldmuis, bos- en huisspitsmuis voor. Voor deze grondgebonden zoogdieren geldt in de provincie Noord-Brabant een algemene provinciale vrijstelling.

Kleine marters

Er is een kans dat het plangebied van belang is voor de wezel, hermelijn en bunzing. Met name de bramenstruwelen kunnen er voor zorgen dat er veel muizen aanwezig zijn die voedsel vormen voor deze marters. In de provincie Noord-Brabant zijn deze marters beschermd.

Overige grondgebonden zoogdieren

Er zijn geen aanwijzingen gevonden, gedurende het verkennend veldonderzoek, van het voorkomen van bever. Otter is niet vastgesteld in zuidelijk Nederland.

4.4 Broedvogels

Gedurende het verkennend veldonderzoek op donderdag 21 februari 2019 zijn geen geschikte (potentiële) nestlocaties aangetroffen voor vogels met vaste rust- en verblijfplaatsen. In de opgaande beplanting zijn geen (oude) nesten van bijvoorbeeld sperwer of buizerd vastgesteld. Negatieve effecten op vogels met vaste rust- en verblijfplaatsen kunnen derhalve worden uitgesloten.

In de riet- en struweelvegetatie kunnen algemene broedvogels broeden zoals wilde eend, meerkoet, roodborst, kleine karekiet en merel. Gedurende het veldonderzoek op donderdag 21 februari 2019 zijn meerkoet, krakeend, merel en houtduif vastgesteld. In verband met de aanwezigheid van algemene broedvogels is het noodzakelijk de werkzaamheden buiten het broedseizoen uit te voeren of op een manier te werken dat de vogels niet tot broeden komen (vogelverschrikkers gebruiken). Op deze manier kan worden voorkomen dat verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming worden overtreden.

4.5 Amfibieën

Gelet op de aanwezige ecotopen van het plangebied en de geografische ligging (zie Ravon.nl, Creemers & Delft, 2009) wordt de aanwezigheid van internationaal beschermde amfibieën uitgesloten (zie Ravon.nl, Creemers & Delft, 2009). Voor rugstreeppad is en wordt het plangebied geen leefgebied.

Vermoedelijk komen wel gewone pad, grote groene kikker en bruine kikker voor. Voor de algemene soorten amfibieën bestaat een algemene provinciale vrijstelling in de Provincie Noord-Brabant.

4.6 Vissen

Met de realisatie van de plannen wordt het Bergsche Diep beïnvloedt. Met het van kracht worden van de Wet natuurbescherming per 1 januari 2017 zijn bijvoorbeeld kleine modderkruiper en bittervoorn niet meer beschermd.. Voor de nog wel beschermde grote modderkruiper is het gebied geen leefgebied doordat geschikte ecotopen ontbreken (kleinere wateren met een goed ontwikkelde water- en oevervegetatie). Door te werken vanaf één zijde kunnen de vissen ontsnappen en wordt voldaan aan de zorgplicht van de wet natuurbescherming.

4.7 Reptielen

Gezien de huidige aanwezige ecotopen en directe omgeving ten opzichte van de verspreiding van reptielen (zie Ravon.nl, Creemers & Delft, 2009), kan de aanwezigheid van reptielen worden uitgesloten.

4.8 Overige

Gezien de huidige aanwezige ecotopen kan de aanwezigheid van beschermde ongewervelden (o.a. diverse soorten dagvlinders en libellen) worden uitgesloten. Nationaal beschermde dagvlinders en libellen komen alleen voor in specifieke ecotopen.

5. SAMENVATTENDE CONCLUSIE

Er is het voornemen voor de realisatie van een bedrijf aan het Zuidersluispad te Bergen op Zoom. Deze activiteit zou kunnen samen gaan met effecten op beschermde planten- en diersoorten. Op grond hiervan is een verkennend veldonderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van beschermde soorten.

In verband met de aanwezigheid van algemene broedvogels is het noodzakelijk om de werkzaamheden buiten het broedseizoen uit te voeren of op een manier te werken dat de vogels niet tot broeden komen (vogelverschrikkers gebruiken). Op deze manier kan worden voorkomen dat verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming worden overtreden. Het voorkomen van en negatieve effecten op verblijfplaatsen van vleermuizen en broedvogels met vaste rust- en verblijfplaatsen wordt uitgesloten. Mogelijk vliegen en foerageren er vleermuizen. Gedurende en na realisatie van de plannen kunnen deze soorten er blijven vliegen en foerageren. Er zijn daarnaast mogelijk algemene nationaal beschermde zoogdieren en amfibieën aanwezig. Voor deze algemene soorten bestaat een algemene vrijstelling in provincie Noord-Brabant.

Door te werken vanaf één zijde in het water te werken kunnen de vissen ontsnappen en wordt voldaan aan de zorgplicht van de wet natuurbescherming.

Verder kan de aanwezigheid van waterspitsmuis en kleine marters (wezel, hermelijn en bunzing) niet worden uitgesloten, effecten op deze soort(groep)en kunnen dan ook niet worden uitgesloten. Op grond hiervan is een gerichte veldinventarisatie van belang om eventuele effecten en maatregelen op een adequate manier in te kunnen schatten. Gedurende deze veldinventarisatie bestaat de mogelijkheid om de noordse woelmuis definitief uit te sluiten. Pas na afronding van deze inventarisatie kan worden bepaald of verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming worden overtreden en of ontheffing van de Wet natuurbescherming is vereist.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Literatuur

- Broekhuizen, S., Spoelstra, K., Thissen, J.B.M., 2016. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Nationaal Natuurhistorisch Museum Leiden, VZZ, Nijmegen, 1-348.
- Creemers, C.M., Delft, J., 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. Nijmegen, 1-476.
- EEG, 1979. Richtlijn 79/43/EEG inzake het behoud van de Vogelstand. Publicatieblad den Europese Gemeenschap, nummer L. 103.
- EEG, 1992. Richtlijn 92/43/EEG inzake de instandhouding van wilde flora en fauna. Publicatieblad van den van de Europese Gemeenschap, nummer L. 206/7.
- Gerstmeier, R., Romig, T., 1997. Zoetwatervissen van Europa, Tirion, Baarn, 1-368.
- Hustings, F., Vergeer, J.W., Eekelder, P., 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nationaal Natuurhistorisch Museum Leiden, SOVON, Beek-Upbergen, 1-584.
- Limpens, H., Mostert, K., Bongers, W., 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen. KNNV, Utrecht, 1-260.
- Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Dienst Regelingen, 2009a. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep. Ministerie van ELI (Dienst Regelingen), Den Haag.
- Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Dienst Regelingen, 2009b. Uitleg aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet. Ministerie van ELI (Dienst Regelingen), Den Haag.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 2004. Rode lijsten diverse soortgroepen.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 2009. Rode lijsten diverse soortgroepen.
- Ministerie van Economische Zaken, 2016. Wet van 16 december 2015, houdende regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming). Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden 34 (2016), 1-84.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse broedvogels.
- Nie, H.W. de, 1996. Atlas van de Nederlandse Zoetwatervissen. Media Publishing, Doetinchem, 1-151.
- Spikmans, F, Jong, T. de, 2006. Het waarnemen van zoetwatervissen, Nijmegen, 1-55.

Website

- www.ravon.nl
- www.waarneming.nl
- www.sovon.nl
- www.telmee.nl
- www.zoogdiervereniging.nl

BIJLAGEN

1. PLANGEBIED

2. BEGRIPPEN

Baltsplaats	Plaats waar een vleermuis al roepend rondvliegt in de herfst en die doorgaans wordt verdedigd tegen andere mannetjes.
Foerageergebied	Een gebied waar een vleermuis of een groep van vleermuizen foerageert. Dat gebied wordt regelmatig bezocht door vleermuizen om in te foerageren en dat doorgaans meerdere foerageerplaatsen kent die langere tijd worden gebruikt.
Foerageerplaats	Plek (jachtplek) waar wordt gejaagd door vleermuizen. De plek kan in de directe omgeving van de kolonieplaats liggen maar ook kilometers verderop.
Kolonie	Groep vleermuizen (kleine groep mannetjes of meestal grotere groep vrouwtjes, soms gemengd (soorten, geslacht)) die in het voorjaar tot de herfst bijeen blijven. De groep kan zich vestigen in gebouwen (in spouwmuren of onder daklijsten e.d.) of bomen (spechtengaten, scheuren). Een groep vrouwelijke vleermuizen wordt ook wel aangeduid als een kraamkolonie. In zo'n groep worden jongen geboren en grootgebracht. Een kolonie maakt vaak gebruik van meerdere verblijfplaatsen die soms gelijktijdig worden gebruikt.
Migratieroute	Een vaste route van zomerverblijfplaats naar winterverblijfplaats en visa versa (zie ook vliegroute) of een route in een andere tijd; bijvoorbeeld tussen foerageerplaatsen.
Paarplaats	Territorium van territoriale mannetjes. Voor de ruige dwergvleermuis en de rosse vleermuis is dit doorgaans te vinden in boomholten. Voor de laatvlieger en de dwergvleermuis is dit te vinden in gebouwen. Voor de watervleermuis is dit te vinden in bomen en later, tegen de winter, zijn ze te vinden in overwinteringverblijven. Het mannetje vormt een harem met meerdere vrouwtjes. De paartijd valt in de herfst (uitgezonderd de grootoorvleermuis waarbij het in april valt (vroeg voorjaar)). De hier geschetste situatie van de paring wordt in dit rapport omschreven als "herfst situatie".
Verblijfplaats	Een object (huis, boom, bunker, grot, kast en dergelijke) waarin een of meerdere vleermuizen verblijven (overdag of 's winters permanent).
Vliegroute	Route die door vleermuizen elke avond wordt gebruikt om van de kolonieplaats naar foerageergebied te vliegen en visa versa (zie ook migratieroute). Vrouwtjes met jongen keren soms midden in de nacht terug om de jongen te zogen en gebruiken dan de route. Vliegroutes liggen over het algemeen langs lijnvormige (landschaps)elementen als bomenlanen, huizenrijen e.d. De functies zijn beschutting bij winderig en koud weer, oriëntatie in verband met de echolotatie-geluiden en het vinden van voedsel.
Vorbijvliegend	Vleermuizen die voorbijvliegen, niet via een vaste route. Het betreft meestal zwervers of trekkers.
Zwermen	Direct na het uitvliegen, naar vooral voor het invliegen bij een kolonie zwermt een deel van de kolonie rond de kolonieplaats. Zwermgedrag is derhalve een indicatie voor een eventuele kolonieplaats.
Winterverblijfplaats	Een verblijfplaats waar in de winter een of meerdere vleermuizen in winterslaap (hibernation) gaan. Deze ruimte is doorgaans donker, heeft een hoge luchtvochtigheid en

temperatuurwisselingen zijn nihil.

Zomerverblijfplaats Een verblijfplaats die gebruikt wordt door vleermuizen die niet in winterslaap zijn waarvan niet aangetoond is dat het een kraamverblijfplaats dan wel een paarverblijfplaats is. In sommige gevallen vormen bijvoorbeeld mannetjes kleine groepjes.

Adviesbureau

Mertens B.V.

Telefoon (06) 29 45 84 56

E-mail info@adviesbureau-mertens.nl

Advies op het gebied van natuur, ruimtelijke ordening en natuurwetgeving.